

Volební koalice ve stínu pandemie: faktory volební podpory a jejich proměna ve volbách do Poslanecké sněmovny 2017 a 2021*

MICHAEL DRAŠAR^{***}

Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Praha

Electoral Coalitions in the Shadow of the Pandemic: Factors of Electoral Support and Changes to Them in the Czech Parliamentary Elections in 2017 and 2021

Abstract: This article maps the changes in the factors of electoral support and their importance for Czech political parties united in electoral coalitions in the elections to the Chamber of Deputies in 2017 and 2021. The analysis also includes the factor of mortality, which played a key role in the context of the COVID-19 pandemic. The research is designed as a quantitative analysis of the election results in 205 municipalities with extended powers and in Prague in relation to six socio-economic and demographic factors. The analysis found that the influence of individual factors often changes in the case of separate and joint candidacies. If a variable appears that affects individual coalition parties in different ways, it will be weakened in the coalition in the 2021 elections. The analysis also showed that the influence of the mortality factor during the COVID-19 pandemic did not have a significant effect on the electoral support for coalitions. The direction of the effect on coalition parties remained the same as in the elections four years earlier.

Keywords: factors of electoral support, election 2017, election 2021, pandemic, COVID-19

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2025, Vol. 61, No. 4: 401–422

Zveřejněno online: 6. června 2024, <https://doi.org/10.13060/csr.2024.018>

* Tato práce vznikla v rámci projektu NPO „Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik“ č. LX22NPO5101, financovaného Evropskou unií – Next Generation EU (MŠMT, NPO: EXCELES).

** Veškerou korespondenci poslejte na adresu: Michael Drašar, Institut politologických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, U Kříže 661/8, 158 00 Praha 5, e-mail: michael.drasar@fsv.cuni.cz.

Úvod

Volby do Poslanecké sněmovny, které se v České republice uskutečnily počátkem října 2021 v kontextu doznívající pandemie onemocnění covid-19 a očekávání, jaké změny ve volební podpoře může doznívající pandemická situace přinášet, znamenaly v rámci české politiky mnoho důležitých změn. Kromě toho, že bylo po několika letech nepřetržitého vítězství z hlediska počtu získaných hlasů poraženo hnutí ANO 2011 (ANO) a do dolní komory českého parlamentu se již nedostaly dvě tradiční levicové strany, tedy Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)¹ a Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM), tak se také proměnila podoba kandidujících subjektů. Poprvé od sněmovních voleb v roce 2002 se totiž objevil fenomén volebních koalic, tedy uskupení více politických stran, které se ucházely o podporu voličů společně. Pro tento krok se rozhodlo celkem pět do té doby opozičních parlamentních stran. Na jedné straně koalice tří politických stran SPOLU tvořená Občanskou demokratickou stranou (ODS), KDU-ČSL a TOP 09. Druhým subjektem pak byla dvojkoalice České pirátské strany (Piráti) a hnutí Starostové a nezávislí (STAN).

Pokud politické strany kandidují samostatně, je poměrně jednoduché u nich určit, kde by mohly mít u voličů s ohledem na socioekonomické či demografické charakteristiky největší úspěch. Je obecně známo, že pokud je v oblasti vyšší míra nezaměstnanosti nebo podíl obyvatel v důchodovém věku, bude stoupat podpora levicových stran (Kostecký, 2009; Linek, 2008), naopak liberální strany budou své volební zisky nejvíce těžit v oblastech s vysokým podílem vysokoškoláků nebo podnikatelů (Voda, 2015). Ačkoliv jsou volební studia dnes již poměrně dobře zmapovanou oblastí politologického výzkumu, tak i zde najdeme celou řadu „bílých míst“, která jsou oproti jednopřípadovým studiím zaměřeným na jednu volbu diskutována jen velmi okrajově. Mezi ně například patří skutečnost, jak se vliv jednotlivých faktorů typu nezaměstnanost, podíl vysokoškoláků a dalších a jejich důležitost promění v případě, kdy politické strany kandidují v rámci volební koalice. Právě tato otázka bude jedním z hlavních témat tohoto článku. Vzhledem k tomu, že volby v roce 2021, které znamenaly výrazný nárůst volebních koalic, se odehrávaly v době stále ještě probíhající pandemie onemocnění covid-19, podíváme se i na otázku vztahu úmrtnosti a volebních výsledků pro jednotlivé strany a koalice těchto stran. Tato problematika byla prozatím v kontextu českých voleb řešena především z hlediska volební účasti (Voda a Vodová, 2023), předkládaná studie přináší zcela nový pohled na volby spočívající v porovnání vlivu faktoru úmrtnosti při samostatné a koaliční kandidatuře na volební výsledky, a to i s ohledem na v té době stále ještě probíhající pandemii a její ne/zvládnutí ze strany vlády Andreje Babiše.

Pomocí vícenásobné regresní analýzy a konstruováním regresního modelu pro parlamentní volby v letech 2017 a 2021 bude porovnán vliv různých socioeko-

¹ Dnes přejmenovaná na Sociální demokracii (SOCDEM). Vzhledem ke kontextu událostí v období voleb 2021 budeme v tomto textu používat původní zkratku.

nomických a demografických faktorů. Předkládaný výzkum je do značné míry ojedinělý, protože ačkoliv se řada autorů pokouší o analýzu volebních výsledků volebních koalic, zaměřují se spíše na vliv faktorů, nikoliv na jejich změny z hlediska povahy vztahu, případně posilování a oslabování. Oproti jiným studiím navíc bude posouzen vliv úmrtnosti v kontextu pandemie covid-19, což je faktor, který v dosavadních studiích zohledněn nebyl. Struktura článku bude následující. Nejprve budou v základních obrysech shrnuta teoretická východiska a nejdůležitější zjištění z oblasti volební geografie v rámci politologického výzkumu. Další kapitola představí základní metodologii analýzy, zdroje dat a v neposlední řadě definuje výzkumné otázky. Dále budou stručně rozebrány výsledky a nejdůležitější události týkající se obou analyzovaných sněmovních voleb v České republice. Následovat již bude samotná regresní analýza a rozbor regresního modelu. V závěru celé studie budou výsledky analýzy shrnuty a zdůrazněny nejdůležitější poznatky.

Teoretická východiska a současný stav bádání

Problematika diskutovaná v této analýze se pohybuje na pomezí politologie, politické geografie a politické sociologie. Ačkoliv naším základním podkladovým materiálem nejsou mapy, tak vzhledem k tomu, že se článek zabývá otázkou provázanosti volební podpory a různých demografických a socioekonomických faktorů, téma z velké části spadá do oblasti volební geografie. Hlavním zájmem tohoto podoboru politologie je studium různých geografických aspektů voleb (Johnston et al., 2000, s. 204). V jejím rámci lze tedy sledovat volební proces v různých fázích, ovšem zdaleka nejčastěji se odborníci věnují již samotnému výstupu hlasování, tedy volebním výsledkům, které pak analyzují v prostoru. Základní směřování v politologickém výzkumu daly tomuto tématu Lipset a Rokkan (1967), kteří přichází s tzv. teorií štěpení, kdy sledují různé socioekonomické aspekty obyvatelstva, pomocí kterých se snaží vysvětlit volební chování, jež je úzce provázáno i s prostorovým aspektem. Ve společnosti identifikují tzv. štěpné linie nebo cleavages. Teorie byla v následujících letech několikrát upravena a rozšířena, tématu se věnovali například Bartolini a Mair (1990) nebo Hooghe a Marks (2018). Tento koncept však nebude pro tuto studii stěžejní, pouze rámuje tradici výzkumu této oblasti.

V tomto textu bude věnována pozornost šesti sociálním, ekonomickým a demografickým charakteristikám českého obyvatelstva a jejich vlivu na volební výsledky pro jednotlivé kandidující subjekty. První z nich bude nezaměstnanost, přičemž se jedná o klasickou proměnnou, která je ve volebních analýzách jako faktor testována asi nejčastěji. Pozitivní vztah tohoto faktoru je dohledatelný především ve vztahu k tradičním levicovým stranám, v negativním vztahu pak k subjektům orientovaným na postmateriální hodnoty (Voda, 2015). Dále bude zkoumán podíl vysokoškoláků. Tento faktor má ve volebních analýzách bezesporu nezanedbatelný podíl, protože právě univerzitní města jsou často nepostradatelnou voličskou základnou pro zisky některých politických stran. Například

v roce 2017 dokázala TOP 09 v Praze a jejím nejbližším okolí dosáhnout často více než dvojnásobných zisků oproti republikovému průměru (Český statistický úřad [ČSÚ], 2017). Rovněž bude zohledněn další faktor, který se obecně v podobných studiích zkoumá, a tím je podíl římských katolíků. Tato proměnná je důležitá zejména z důvodu výrazných regionálních rozdílů v religiozitě v různých částech České republiky. Tato proměnná má vzhledem k ideové povaze strany pozitivní vliv zejména na volební zisky KDU-ČSL (Kostecký, 2009). Stranou nezůstane ani proměnná vztahující se k věkové skladbě voličů, kdy se podíváme na podíl seniorů, tedy obyvatel starších 65 let, přičemž tento faktor je úzce provázán s vyšší podporou levice (Voda, 2015). Důležitým ukazatelem ilustrujícím ekonomickou kondici územní jednotky je také počet podnikatelů. Vliv této proměnné se projevil v řadě výše zmíněných studií, silným prediktorem je zejména v případě pravicových stran (Kostecký, 2009; Voda, 2015), proto je bezpochyby důležité prověřit ji i v tomto případě. Poslední proměnnou, na kterou se tento text zaměří, je úmrtnost. Tento faktor hraje velmi důležitou roli především v kontextu voleb v roce 2021, které se konaly v průběhu ještě stále probíhající pandemie onemocnění covid-19, tudíž právě tato proměnná může hrát ve volebním chování velmi důležitou roli. Zároveň je tento faktor tím, co text odlišuje od jiných podobných studií a poskytne článku také aktuálnost v podobě zahrnutí aktuální hrozby, které musela společnost v předvolebním i povolebním období čelit.

Témata spojená s regionální podporou politických stran a různými demografickými a socioekonomickými charakteristikami mají velmi výraznou tradici jak v zahraničním politologickém výzkumu, tak i v českém prostředí, a to jak prostřednictvím tvorby map, tak i kvantitativní analýzy. Analýzy se věnují rozboru faktorů ovlivňujících volební podporu politických stran v jednotlivých částech dané země. Akademické práce v této oblasti se většinou soustřeďují na jednopřípadové studie v rámci jednotlivých států. Práce zaměřené na tato témata v zahraničí velmi často identifikují i nadále přetrvávající vliv sociálních a ekonomických faktorů v rámci pravolevého štěpení. Obecně dochází k tomu, že bohatší oblasti v okolí velkých měst se přiklání spíše k pravicovým a liberálním stranám či kandidátům. Naopak oblasti chudší a s vyšším podílem zaměstnaných v primárním a sekundárním sektoru či nezaměstnaných volí spíše levice. Tyto předpoklady o vlivu nezaměstnanosti, podílu obyvatel hlásících se k některé z církví nebo primární a sekundární ekonomický sektor, se kterými text pracuje, se s určitými kontextuálními odchylkami projevily v mnoha případech, například v Německu (Wuhs a McLaughlin, 2019), na Ukrajině (Craumer a Clem, 1999), na Slovensku (Lysek et al., 2020) nebo v Polsku (Marcinkiewicz, 2018). V západní Evropě se nicméně také postupně objevuje trend spočívající v proměně volebního chování, kdy se periferní a chudší oblasti přiklání k pravici, zatímco bohaté regiony v okolí velkých měst volí spíše tradiční levicové subjekty (Furlong, 2019).

Dále pak může volební chování ovlivňovat i rozdílné národnostní složení, kdy jsou pro určité skupiny ve společnosti podstatné různé faktory volební podpory (De Winter et al., 2006), případně jsou tyto skupiny obyvatel zcela jasně geograficky rozděleny a jejich politické preference jsou výrazně odlišné (Clem a Craumer, 2008). Do volební podpory pak může vstupovat i náboženská struk-

tura obyvatelstva, kdy má katolicismus ve společnosti výrazný vliv na podporu křesťanských demokratů (Botterman a Hooghe, 2012). V souvislosti s nárůstem migrace se pak kromě tradičních socioekonomických faktorů projevuje i výrazný vliv přistěhovalectví, konkrétně prostřednictvím negativního vztahu k pravici a pozitivně směrem k levicovým stranám v Německu (Wuhs a McLaughlin, 2019), ve španělské Andalusii pak pozitivně vůči protiimigračnímu subjektu Vox v oblastech s vyšším podílem ekonomických migrantů (Iglesias-Pascual et al., 2021). Obecně lze tedy s ohledem na výše uvedené říct, že dosavadní výzkum o evropských zemích dokazuje ve většině případů stále významnou roli socioekonomických faktorů ve volební geografii.

Ve výrazně menší míře lze pak v politologickém výzkumu najít studie věnující se mezistátní komparaci. Evropské volby v západoevropských zemích analyzují Vandermotten a Lockhart (2000) a identifikují jádra volební podpory v regionech jednotlivých zemí pro různé typy politických stran. Porovnání volební geografie mezi čtyřmi vybranými evropskými státy v unikátní historické perspektivě zpracovává Haydukiewicz (2011). Ten poukazuje mimo jiné na důležitost brát v potaz historický vývoj regionů při analýze volebních výsledků. Tento aspekt však není pro tento text tak významný. Samotný výzkum problematiky volebních koalic a analýza jejich faktorů nejsou příliš rozšířené. Práce v této oblasti se soustřeďují především na okolnosti, případně faktory vzniku těchto formací (Axelrod, 1972; Golder, 2005; Ibenskas, 2016).

Pro tuto studii budou ale důležité především analýzy věnující se českému případu. V české politologii a politické geografii je první stěžejní prací text autorů Jehličky a Sýkory (1991), kteří se věnují rozdílům ve vzorcích volební podpory politických stran za první Československé republiky, poválečným volbám v roce 1946 a parlamentním kláním po pádu komunistického režimu, především právě z geografického hlediska. Jejich zjištění dochází k tomu, že území tzv. stabilní volební podpory se u tradičních politických stran v obou sledovaných obdobích do velké míry shodují, a to především u Československé strany lidové (Jehlička a Sýkora, 1991, s. 92). Autoři tedy prokazují vysokou relevanci a přetrvání historických vzorců volebního chování. Podobné problematice, ovšem především se zaměřením na Slovensko a nikoli ve srovnání se současností, se věnuje Przybyla (2019). Jeho kvantitativní analýza volebních výsledků slovenské části první Československé republiky ukazuje na důležitou roli náboženského a národnostního složení obyvatelstva.

Období po vzniku samostatné České republiky se pak věnuje celá řada publikací. Opět spíše z geografického hlediska se územní podpoře politických stran věnuje Šaradín (2003), který ji dává dohromady s referendem o přístupu České republiky do Evropské unie. Ukazuje, že i přes charakter tohoto hlasování lze ve výsledcích detekovat stopy shody s volební podporou politických stran v kontextu socioekonomických faktorů. V českém prostředí najdeme i případové studie některých politických stran, konkrétně například Voda (2011) se věnuje volební geografii KDU-ČSL v historii Československé a České republiky. Analýza je opět pojata především z geografického hlediska identifikací území volební podpory, ale rovněž pomocí korelačního koeficientu. Autor dochází k závěru, že podpora

této strany je výrazně koncentrovaná, a to především na venkově (Voda, 2011, s. 123). Tentýž autor se před pár lety dostal v politologické obci do povědomí svou publikací věnovanou mezistátnímu srovnání České republiky a Rakouska jakožto zemí s odlišnou politickou minulostí, tedy (ne)existencí komunistického režimu (Voda, 2015). Zde opět potvrzuje roli socioekonomických faktorů, přetrvávání řady štěpení a provázání faktorů s různými typy stran především z hlediska ukotvení podpory politických stran s tradičními voličskými skupinami v České republice, zatímco v Rakousku se toto propojení postupně oslabuje. Zároveň opět potvrzuje vliv socioekonomických faktorů na volební výsledky v České republice, konkrétně spojení pravicových stran s regiony s vyšším počtem podnikatelů a nižší nezaměstnaností, zatímco u levicových stran je tomu naopak. Vyšší podíl vysokoškoláků pak hraje roli z hlediska pozitivity vztahu k liberálním a postmateriálním subjektům (Voda, 2015, s. 193–200).

Z hlediska větších územních celků, konkrétně v rámci analýzy jednoho celého evropského regionu, lze jmenovat disertační práci Petra Sokola (2014) mapující volební geografii v prostoru postkomunistické Evropy, opět z geografického hlediska. Autor v ní porovnává nejen země, ale i hlavní města. Kapitoly věnující se volební geografii českých parlamentních voleb se zpravidla objevují i v kolektivních monografiích věnujících se jednotlivým volbám (Kabát a Pink, 2006; Pink, 2010), ovšem opět především z hlediska ryze geografického, zpravidla zaneseného do map. Stejně tak se tématu věnuje i Voda (2019), který do analýzy kromě ryze geografického prvku přináší i jednoduchou statistiku, a to prostřednictvím měření Pearsonova korelačního koeficientu mezi volební podporou konkrétní politické strany a všemi politickými stranami v předchozích volbách. I zde se potvrzuje vliv socioekonomických charakteristik na volební chování ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017 podobně, jak to bylo ilustrováno výše.

Nelze zapomenout ani na další odborné publikace, které se svou metodologií a zaměřením výrazně blíží i této studii. Práce Tomáše Kosteckého (2009) se věnuje prostorové analýze českých parlamentních voleb od roku 1996 do roku 2006 z hlediska různých socioekonomických a demografických charakteristik okresů prostřednictvím statistických technik, včetně regresní analýzy. Autor v nich zjišťuje, že mezi jednotlivými subjekty z hlediska regionálního rozložení volební podpory existují významné rozdíly, ale vzorce se v průběhu času příliš nemění a zůstávají stabilní (Kostecký, 2009, s. 131). Tato studie je pro účely tohoto textu velmi přínosná, protože mapuje parlamentní volby v diachronní perspektivě a zahrnuje i volby do Poslanecké sněmovny v roce 2002, které byly odlišné účastí a úspěchem dvoučlenné volební koalice.² Ačkoliv autor ukazuje na relativní stabilitu vzorců volební podpory, v případě voleb 2002 však v případě Koalice dochází k určitým změnám právě z hlediska odlišných determinantů volební podpory pro jednotlivé členy koalice (Kostecký, 2009, s. 132). Tento poznatek je stěžejní pro analýzu volební podpory v této studii. Případu rozdílu faktorů vo-

² Jednalo se o koalici KDU-ČSL a Unie svobody – Demokratické unie (US-DEU) kandidující pod názvem *Koalice*.

lební podpory politických subjektů ve volbách 2017 a 2021 se věnují Jakub Lysek a Karel Macků (2022), kteří se zaměřují na proměny důležitosti socioekonomických charakteristik z hlediska štěpných linií. Právě tato studie je svým zaměřením velmi podobná tématu, které je řešeno v tomto článku, oproti němu má několik významných odlišností. Rozdíl spočívá zaprvé v odlišné úrovni analýzy. Zatímco Lysek a Macků (2022) provádějí statistickou analýzu na úrovni volebních okrsků, tato studie je více generalizační a zaměřuje se na obce s rozšířenou působností (ORP) jakožto administrativní jednotky, které jsou oproti obcím relativně homogenní. Tento rozdíl navíc může sloužit i k porovnávání výsledků analýzy. Druhý, dost možná ještě důležitější rozdíl spočívá ve výzkumném cíli. Zatímco výše jmenovaná studie se soustřeďuje na vliv socioekonomických faktorů obecně, včetně vztahu k levicovým a po volbách 2021 k opozičním či neúspěšným stranám³, pro nás jsou hlavním objektem zájmu volební koalice, kdy se zaměřujeme především na proměnu faktorů, ale i statistickou signifikanci u těchto koaličních politických stran, což je věc, která pro tyto autory stěžejní není. Ačkoliv je na tento jev nahlíženo často jako na něco, co je v sociálních vědách výrazně nadužíváno (Soukup a Rabušic, 2007), jeho podoba a proměny mohou zodpovědět mnoho otázek o proměně důležitosti faktorů volební podpory při vzniku volebních koalic. Ostatní parlamentní strany byly z analýzy vyřazeny právě z důvodu soustředění se na proměnu faktorů v důsledku spojení do koalice. Navíc, my zde přinášíme další analyzovaný faktor v podobě úmrtnosti, v té době ovlivněný probíhající pandemií onemocnění covid-19 a jejími tragickými následky. Tento faktor Lysek a Macků (2022) do analýzy vůbec nezahrnují.

Metodologie a výzkumné otázky

Ačkoliv jsou pro politickou, respektive volební geografii základním východiskem mapy, velmi často autoři (Kostecký, 2009; Wuhs a McLaughlin, 2019) používají také kvantitativní statistické techniky. Právě jim se bude věnovat i tato studie. Základní metodou pro analýzu bude v tomto případě vícenásobná lineární regresní analýza, v rámci politologie v současné době velmi často používaná statistická technika. Zpracována bude pomocí statistického softwaru RStudio. Je založena na odhalování možných vztahů mezi závisle proměnnou a nezávisle proměnnými, oproti jednoduché regresní analýze sem vkládáme kromě hlavní nezávisle proměnné ještě další, tzv. kontrolní proměnné (Gerring a Christenson, 2017, s. 344). Výsledný regresní model nám v takovém případě poskytuje představu o vlivu dané nezávisle proměnné, a to prostřednictvím tzv. dílčího koeficientu (Soukup, 2019, s. 196) v kombinaci s ostatními proměnnými. V rámci této analýzy tedy bude vytvořen regresní model pro určené politické strany v daných volbách, který bude následně sumarizován do tabulky. Tato shrnutí nám poskytnou představu o vlivu jednotlivých nezávisle proměnných na volební zisk politického subjektu, a to

³ Jedná se o tyto subjekty: ANO, SPD, ČSSD a KSČM.

prostřednictvím standardizovaného neboli beta koeficientu (Rabušic et al., 2019, s. 381). Sledována bude také hodnota R^2 , reprezentující výstižnost regresní přímky (Soukup, 2019, s. 190), tedy jaký podíl variability dat je model schopný vysvětlit.

Zatímco při analýze na jiných úrovních lze získat výsledky velmi jednoduše z oficiální databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ) na webu www.volby.cz, výsledky na úrovni ORP neposkytuje. Data z této úrovně lze získat z Veřejné databáze ČSÚ. Tato databáze obsahuje nejen volební data, ale i celou řadu socioekonomických ukazatelů o české populaci, které budou ve studii analyzovány. Analýza tedy bude pracovat s volebními daty v rámci ORP. Právě tato územní jednotka je z hlediska administrativního uspořádání České republiky nejvhodnější, protože například analýza na úrovni krajů by z důvodu jejich nízkého počtu znemožňovala provedení regrese. V případě okresů, ačkoliv byly pro některé z předchozích výzkumů (Kostecký, 2009; Šaradín, 2003; Voda, 2019) jako úroveň analýzy používány, je zase překážkou jejich vnitřní socioekonomická heterogenita. Zároveň je přihlédnuto také k tomu, že okresy jakožto administrativní jednotky v současnosti již neexistují. V tomto výzkumu bude model pracovat s pozorováními, která představují 205 ORP a Prahu.

Předložená studie se bude věnovat proměnám faktorů volební podpory a statistické signifikanci voleb do Poslanecké sněmovny v České republice v letech 2017 a 2021. Důvodem pro výběr právě těchto dvou případů je skutečnost, že ve volbách v roce 2021 zde vznikly dvě volební koalice, tudíž se lze podívat na to, jakým způsobem se faktory a jejich statistická signifikance změnily. Zároveň bude také zajímavé podívat se na změny ve volební podpoře stran v kontextu koronavirové pandemie, což bude provedeno prostřednictvím analýzy faktoru úmrtnosti v ORP. Pro analýzu je stanoveno šest nezávisle proměnných, s výjimkou jedné vycházejících z předchozích výzkumů v českém prostředí, které budeme v rámci modelů testovat a které jsou klasickými proměnnými používanými v podobných analýzách.

Nezaměstnanost: podíl nezaměstnaných osob v daném ORP v měsíci předcházejícím konání parlamentních voleb, v tomto případě tedy v září 2017 a v září 2021, na základě údajů Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV).

VŠ: podíl obyvatelstva s dokončeným vysokoškolským vzděláním v daném ORP vycházející ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011 a 2021 dostupných ve Veřejné databázi ČSÚ (VDB).

Římsští katolíci: podíl obyvatelstva hlásícího se k římskokatolické církvi v daném ORP vycházející ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011 a 2021 dostupných ve VDB.

Obyvatelstvo 65+: podíl obyvatelstva v důchodovém věku (tedy ve věku 65 let a více) v daném ORP vycházející ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011 a 2021 dostupných ve VDB.

Počet podnikatelů na 1000 obyvatel: přepočtený počet fyzických osob jako soukromých podnikatelů na 1000 obyvatel podnikajících podle živnostenského zákona, zemědělských podnikatelů a soukromých podnikatelů podnikajících dle jiných zákonů ke konci roku 2017 a 2021 na základě údajů ČSÚ dostupných ve VDB.

Počet úmrtí na 1000 obyvatel: přepočtený počet úmrtí v ORP na 1000 obyvatel, který bude pokrývat otázku vztahu volební podpory a úmrtnosti v souvislosti s pandemií onemocnění covid-19. Ideálními daty pro zkoumání této proměnné by samozřejmě byl počet úmrtí na toto onemocnění ke dni voleb, nicméně vzhledem k tomu, že tato data Ministerstvo zdravotnictví ani ÚZIS nemá veřejně k dispozici, budou použita data ČSÚ za celý rok 2021 dostupná ve VDB.

Jak již naznačila stručná charakteristika výše uvedených nezávisle proměnných, analýza má určité limity vycházející ze slabiny v podobě aktuálnosti dostupných dat. Zatímco pro volby v roce 2021 jsou k dispozici ani ne půl roku stará data ze sčítání lidu, v případě předchozích voleb bude pracováno s daty šest let starými. Pozornost zde bude věnována pouze základní charakteristice, nicméně cílem je pracovat, pokud možno, se všemi proměnnými, které by mohly být pro dané téma relevantní. Kromě výše zmíněných byly zvažovány ještě další dvě nezávisle proměnné v podobě podílu osob v exekuci a podílu osob bez jakéhokoli vzdělání. Tyto proměnné byly nicméně nakonec vyřazeny z důvodu vysoké korelace s nezaměstnaností, respektive s podílem vysokoškoláků, a tím pádem i hrozby vzniku multikolinearity (Rockwell, 1975, s. 310), na což u některých proměnných poukazují například i Lysek a Macků (2022, s. 268). Zároveň je také nutné zohlednit povahu dat týkajících se úmrtnosti, která pocházejí z celého roku 2021.

Vzhledem k tomu, že je tato problematika s výjimkou dopadů covidové pandemie v českém politologickém výzkumu už výrazně probádána, máme k dispozici určité poznatky, na jejichž základě můžeme odvodit výzkumné otázky. V tomto smyslu je pro nás asi nejcennější již zmíněná studie Tomáše Kosteckého (2009), která mapuje vliv faktorů v rámci čtyř parlamentních voleb prostřednictvím podobné statistické techniky. Jako výrazný faktor, který volební zisky ovlivňuje, zde uvádí počet podnikatelů, což je proměnná, kterou jsme do modelu také zařadili. Kromě toho ale autor dochází také k závěru, že vyšší míra nezaměstnanosti má vliv na zisk levicových stran, kdy jejich podpora roste (Kostecký, 2009, s. 132).

Pro analýzu bude ale nejpodstatnější důležitost faktorů ve vztahu k volebním ziskům stran, které se pro volby v roce 2021 staly součástí nějaké volební koalice, tedy ODS, Piráti, KDU-ČSL, TOP 09 a STAN. Pokud se podíváme na Kosteckého (2009) studii, lze vidět, že pro ODS byl z hlediska pozitivní korelace nejdůležitějším ukazatelem počet podnikatelů v okrese, naopak její volební zisky klesaly v případě, že se v daném okrese zvyšoval počet katolíků (Kostecký, 2009, s. 129). V případě KDU-ČSL byl vzhledem k jejich ideologické orientaci právě podíl takto nábožensky smýšlejících osob tím nejdůležitějším faktorem z hlediska pozitivní korelace, negativní vztah byl pozorován ve vztahu k nezaměstnanosti (Kostecký, 2009, s. 131). V případě Pirátů je často zmiňován vliv podílu nezaměstnaných, ovšem v negativním vztahu, tedy že volební výsledek klesá při zvýšení počtu osob bez zaměstnání (Maškarinec, 2020a, s. 521). Z hlediska ideologického směřování Pirátské strany by se nabízel faktor vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, tento efekt však nelze s jistotou prokázat, neboť není v rámci porovnání několika voleb konstantní, a to nejen v českém, ale i v zahraničních případech (Maškarinec, 2020a, s. 521; Otjes, 2020, s. 49). Na druhou stranu, jiné

studie poukazují na překryv faktorů volební podpory Pirátů s jinými středovými stranami (Maškarinec, 2020a, s. 518).

Je také důležité uvést, že Tomáš Kostecký analyzuje dvojce volby v devadesátých letech a dvojce volby na počátku třetího tisíciletí, tedy včetně voleb v roce 2002, kde najdeme také jednu volební koalici, která ve volbách uspěla. Kostecký (2009) si na několika místech všímá toho, že právě tyto volby se v otázce vlivu různých proměnných určitým způsobem odchyľují, a to právě v případě Koalice, kdy se regresní model oproti samostatně kandidující KDU-ČSL výrazně lišil. Vidět to bylo například v rámci podílu soukromých podnikatelů (Kostecký, 2009, s. 131–132). Na základě těchto rozdílů se tedy lze podívat nejen na rozdíl ve vlivu jednotlivých faktorů, ale i ve statistické signifikanci volebních koalic a samostatně kandidujících politických stran. Hlavním předmětem zájmu bude to, zda a případně jakým způsobem se proměňuje vliv a důležitost nezávisle proměnných v souvislosti se vznikem volebních koalic. Jestliže tedy vyjdeme z Kosteckého (2009), tak pokud jdou některé faktory při volební podpoře jednotlivých stran různým směrem, může dojít k jejich oslabení. To platí zejména, pokud se území stabilní volební podpory jednotlivých koaličních stran výrazně liší.

Druhým faktorem, který budeme v této studii analyzovat, je vliv koronavirové pandemie na volební výsledky. Politické subjekty, které budou do regresního modelu zahrnuty, byly v době prvních a nejsmrteľnějších vln covidové pandemie stranami opozičními, tudíž subjekty, které nenesly hlavní odpověďnost za přijatá protiepidemická opatření a jejich efektivitu ve společnosti. Podíváme se tedy na to, jaký vliv měla tato proměnná na volební výsledky zformovaných volebních koalic a jestli došlo k nějaké proměně oproti volbám v roce 2017 právě v kontextu pandemické situace. Zodpovězení této výzkumné otázky by zároveň mělo být aspektem, který tento text výrazně odlišuje od jiných. V návaznosti na výše uvedené tedy můžeme definovat výzkumné otázky vztahující se k regresnímu modelu:

- 1) *Jakým způsobem se mění vliv nezávisle proměnných na volební zisky politických stran při vytvoření předvolební koalice?*
- 2) *Jaký vliv má úmrtnost v době pandemie covid-19 na volební zisky koaličních politických stran a jejich proměnu?*

V rámci regresního modelu tedy bude posuzován směr působení jednotlivých faktorů, jejich změny a také jejich významnost, tedy statistická signifikance. Významnost proměnných je vyjádřena pomocí hvězdiček u jednotlivých koeficientů odvíjejících se od tzv. p-hodnoty. V neposlední řadě se podíváme také na hodnotu koeficientu determinace (tedy R^2) pro každou z diskutovaných politických stran, které byly pro volby 2021 součástí jedné z volebních koalic. Pro odlišnost používaných jednotek v rámci jednotlivých nezávisle proměnných bude nejprve provedena standardizace koeficientů za účelem získání souměřitelnosti (Rabušic et al., 2019, s. 139). Pro předcházení riziku heteroskedasticity jsou standardní chyby robustní. V závěru textu pak budou zhodnoceny výsledky a zodpovězeny výzkumné otázky.

Volby do Poslanecké sněmovny 2017 a 2021

Pokud bychom hledali výrazného aktéra obou parlamentních klání, kterým se v této studii věnujeme, bude to bezpochyby Andrej Babiš a jeho hnutí ANO 2011, které bylo v předvolebních kampaních jak v roce 2017, tak i o čtyři roky později významným tématem, kolem kterého se točily leckdy i velmi ostré debaty. První z nich výrazně ovlivnila žádost policie o vydání Andreje Babiše a Jaroslava Faltníka k trestnímu stíhání v kauze Čapí hnízdo.

Po sečtení hlasů, které voliči odevzdali 20. a 21. října 2017, bylo již jasné, že vítězství si naprosto jasně připsalo hnutí ANO, které získalo 29,64 % hlasů. Druhá následovala ODS, ovšem s velmi výrazným odstupem s 11,32 % voličských hlasů, za nimi pak následoval nováček v dolní parlamentní komoře, tedy Piráti, a také Svoboda a přímá demokracie (SPD⁴) Tomia Okamury se ziskem 10,79 %, respektive 10,64 % hlasů (ČSÚ, 2017). Další v pořadí skončila KSČM a teprve za ní dosud nejsilnější ČSSD, které oslovily více než 7 % voličů, což byl zejména u sociálních demokratů velmi výrazný propad. Skupinu úspěšných politických stran pak uzavíraly ještě tři subjekty, které dokázaly jen těsně překročit pětiprocentní uzavírací klauzuli, a to KDU-ČSL, TOP 09 a STAN.

Česká politika se tedy dostala do situace naprosté proměny stranického systému, která podle mnohých přišla již s volbami v roce 2010 (Hanley, 2011, s. 116; Šárovec, 2016, s. 17), ovšem tradiční podobu systému politických stran neukončila. V této situaci je zde jeden velký aktér představovaný hnutím ANO a pak řada malých stran, které byly ideologicky velmi rozdílné. Nastala situace, kdy bylo velmi těžké hledat většinu pro vytvoření stabilní a akceschopné koaliční vlády. První pokus hnutí ANO vytvořit jednobarevnou menšinovou vládu skončil neúspěchem, když Poslanecká sněmovna odmítla dát tomuto kabinetu důvěru a hlasovalo pro ni jen 78 poslanců Babišova hnutí. Během tohoto období došlo na mimořádném sjezdu sociálních demokratů k obměně stranického vedení, kdy se do čela dostal bývalý předseda dolní parlamentní komory Jan Hamáček, který začal vyjednávat s hnutím ANO o možné koalici. Po několika měsících se objevila varianta menšinové vlády ANO a ČSSD, kterou by podporovala KSČM. Sociální demokraté k této otázce vypsalí vnitrostranické referendum, ve kterém se více než 58 % hlasujících straníků rozhodlo pro přijetí vládního angažmá (Kopecký, 2018). Nová menšinová vláda byla jmenována na konci června 2018, tedy osm měsíců po volbách, důvěru získala během července.

Během volebního období se dostala nejen Česká republika, ale i celý svět do bezprecedentní situace. Lidstvo zasáhla celosvětová pandemie koronaviru, se kterým přišlo i několik vln přísných protiepidemických opatření a několik milionů obětí po celém světě (Česká tisková kancelář, 2021). Právě v této době stoupala nespokojenost s vládou nejen mezi obyvatelstvem, ale i mezi opozičními stranami. Zároveň i v kontextu vzniku řady iniciativ kritizujících protipandemická

⁴ SPD v Poslanecké sněmovně nahradila hnutí Úsvit, které založil také Tomio Okamura a uspěl s ním v roce 2013.

opatření a kroky vlády jako takové panovalo očekávání, jaké změny v kontextu této krize volební výsledky přinesou. Ve světle volebních průzkumů naznačujících pokračující hegemonii hnutí ANO se opozice rozhodla pro krok v české politice na celostátní úrovni ne příliš obvyklý. Na podzim roku 2020 nejprve zástupci ODS, KDU-ČSL a TOP 09 podepsaly koaliční smlouvu pro nadcházející sněmovní volby a vytvořili volební koalici *SPOLU*. Pozadu nezůstaly ani další dvě opoziční strany, tedy Piráti a hnutí STAN. Na počátku roku 2021 byla po schválení oběma stranami vytvořena druhá volební koalice *Piráti a Starostové*⁵. Obě koalice se navíc později dostaly do výhodnější pozice, než ve které byly v době uzavření koaliční smlouvy, protože začátkem února zrušil Ústavní soud část volebního zákona, včetně násobné klauzule⁶ nutné pro vstup do Poslanecké sněmovny platné pro volební koalice. Ty byly pro kandidátní listiny více politických stran následně výrazně sníženy.

Volební kampaň v roce 2021 se nesla nejen v duchu již zmíněné kritiky vlády za postup při řešení koronavirové pandemie, ale ovlivnilo ji také stále pokračující vyšetřování kauzy Čapí hnízdo, ve které už ovšem nefiguroval Jaroslav Faltýnek, ale z politiků už jen premiér Babiš. Výrazné antikampani pak čelila také koalice PirSTAN, především ze strany hnutí ANO. Samotné hlasování se uskutečnilo 8. a 9. října 2021. Na prvním místě nakonec skončila trojkoalice SPOLU, které odevzdalo hlas téměř 27,79 % voličů. Těsně za ní pak následovalo dosud nejsilnější hnutí ANO, které oslovilo o 27,12 % hlasujících. I přesto, že dosavadní nejsilnější politický subjekt skončil až druhý, vlivem nového volebního zákona získal o jeden mandát více než vítězná trojkoalice. Na třetím místě skončila s výraznějším odstupem koalice PirSTAN, která získala přes 15 % hlasů. Toto uskupení získalo 37 poslaneckých křesel, ovšem vlivem vysokého podílu preferenčních hlasů pouze čtyři z nich byla obsazena Piráty. Posledním úspěšným subjektem pak byla SPD s necelými 10 %. Oproti předchozím volbám ale dolní komoru opustily dva tradiční subjekty na levici, tedy ČSSD s 4,65 % a KSČM, která získala přes 3,6 % hlasů (ČSÚ, 2021).

Volby na podzim 2021 tedy přinesly další změny na politické scéně i ve stranickém systému obecně. Především v tom, že hnutí ANO ztratilo dosavadního koaličního partnera, tím pádem i možnost získat v dolní komoře většinu. Obě opoziční koalice disponovaly dohromady celkem 108 hlasy. Právě těchto pět politických subjektů podepsalo měsíc po volbách koaliční smlouvu. Premiérem se stal předseda ODS Petr Fiala, jeho vláda byla jmenována ještě před koncem kalendářního roku a důvěru získala v polovině ledna 2022.

⁵ Pro tuto koalici se také často používala zkratka *PirSTAN*, kterou budeme používat i v této studii.

⁶ Násobná neboli aditivní klauzule (Lebeda, 2004, s. 237) byla nastavena na 10 % pro koalici dvou stran, 15 % pro koalici tří stran a 20 % pro koalici čtyř a více stran.

Proměny faktorů volební podpory: samostatné vs. koaliční subjekty

V následující části již dojde k samotné analýze volební podpory. V jejím rámci bude provedena lineární regrese a sestavena tabulka, která shrne vliv faktorů v rámci obou parlamentních voleb, které jsou předmětem této studie. Ta bude pak podrobena důkladnému rozboru a výsledky budou také zasazeny do kontextu již existující literatury. Dále pak bude soustředěna pozornost na jednotlivé politické strany ve vztahu k nezávisle proměnným i v kontextu povahy vztahu a okrajově i statistické signifikance.

Bude tedy sestaven regresní model, na jehož základě budou analyzovány volební výsledky na úrovni ORP v kombinaci s výše definovanými nezávisle proměnnými. Regresní analýza bude provedena pro každou z pěti později koaličních stran a následně i pro obě předvolební koalice. Níže představená regresní tabulka shrnuje výsledky této analýzy, přičemž jsou v ní zahrnuty oboje analyzované volby, oddělené přerušovanou čarou.

Nyní tedy lze výsledky zhodnotit, pro přehlednost však bude nejprve věnována pozornost výsledkům v rámci voleb 2017. Z výše uvedeného regresního modelu je patrná výrazná disproporce ohledně indexu determinace, který se u jednotlivých politických stran odlišuje. Největší podíl vysvětlení variability dat je možné sledovat v případě KDU-ČSL, kde je vysvětleno 83 % závisle proměnné. Tento jev pramení s největší pravděpodobností v silném regionálním ukotvení a území stabilní volební podpory (Jehlička a Sýkora, 1991) spjatém s určitou voličskou skupinou, konkrétně s jihem moravské části republiky a obyvateli venkovských oblastí vyznačujících se výraznou religiozitou (Bernard et al., 2014, s. 248–251). U tří analyzovaných stran se podařilo pomocí regresního modelu vysvětlit více než polovinu variability dat. Z toho lze tedy usuzovat, že i u těchto subjektů lze detekovat, že námi analyzované faktory volební podporu výrazněji ovlivňují. Zcela opačnou situaci lze pak najít u hnutí STAN, kde byl regresní model schopný vysvětlit pouze 28 % volebních dat, což ukazuje buď na vliv skrytého faktoru nezahrnutého do analýzy, případně na úplnou absenci konstantního vzorce ovlivňujícího volební podporu. Rozdílná hodnota koeficientu napříč jednotlivými politickými stranami je vidět i v jiných podobných studiích, kdy hodnota R^2 výrazně osciluje (Kostecký, 2009, s. 129–131; Lysek a Macků, 2022, s. 269–270).

Pokud se podíváme na jednotlivé politické strany a jejich vztah s nezávisle proměnnými, můžeme vidět řadu vzorců volební podpory, které byly prokázány již předešlými výzkumy. To platí především v případě v té době největší opoziční strany, tedy ODS. Především se potvrdilo klasické naplnění vzorců o pozitivním vztahu s počtem podnikatelů a negativním vztahu s podílem nezaměstnaných osob. Podobné závěry ukazují například Kostecký (2009) nebo Bernard et al. (2014). V návaznosti na to pak i pozitivní vztah s podílem vysokoškoláků ukazující na tradičně silnější podporu v okolí velkých měst s obyvatelstvem s vyšším stupněm vzdělání. Analogicky k tomu lze vysvětlit i negativní vztah s podílem římských katolíků, který je vysvětlitelný především již tradičně výraznější podporou strany v okolí Prahy, ve středních Čechách, případně v turisticky významných horských lokalitách v severovýchodních a jihozápadních Čechách (Bernard

Tabulka 1. Lineární regresní model (OLS) pro volby 2017 a 2021

	Volby 2017					Volby 2021	
	ODS	Piráti	KDU-ČSL	TOP 09	STAN	SPOLU	PirSTAN
(Intercept)	10,04*** (0,12)	9,50*** (0,09)	6,18*** (0,12)	3,84*** (0,08)	5,29*** (0,19)	25,16*** (0,19)	13,97*** (0,19)
Nezaměstnanost	-0,51*** (0,14)	-0,36*** (0,10)	-0,52*** (0,15)	-0,13 (0,09)	-0,00 (0,19)	-1,28*** (0,22)	-0,28 (0,20)
VŠ	0,82*** (0,12)	0,58*** (0,14)	0,33* (0,13)	0,62*** (0,15)	-0,58** (0,19)	1,88*** (0,23)	0,73*** (0,22)
Římští katolíci	-0,72*** (0,11)	-0,71*** (0,09)	3,29*** (0,24)	-0,39* (0,19)	-0,53** (0,20)	0,73** (0,27)	-1,19*** (0,18)
Obyvatelstvo 65+	0,07 (0,13)	0,16 (0,11)	0,21 (0,18)	-0,02 (0,12)	0,51* (0,25)	0,46 (0,26)	-0,40 (0,28)
Podnikatelé na 1000 obyvatel	0,87*** (0,15)	0,74*** (0,14)	-0,57*** (0,16)	0,60*** (0,11)	1,55*** (0,26)	1,17*** (0,21)	1,54*** (0,24)
Počet úmrtí na 1000 obyvatel	-0,26* (0,13)	-0,21 (0,13)	-0,26 (0,17)	-0,22** (0,08)	-0,00 (0,21)	-1,63*** (0,30)	-0,19 (0,29)
N	206	206	206	206	206	206	206
R ²	0,58	0,57	0,83	0,57	0,28	0,72	0,44

Zdroj: Vlastní zpracování prostřednictvím softwaru RStudio na základě dat ČSÚ (n.d.) a MPSV (n.d.).

Poznámka: Všechny spojitě prediktory jsou centrovány ve vztahu k průměru a škálovány standardní odchylkou 1. Standardní chyby jsou heteroskedasticitně robustní. *** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05.

et al., 2014, s. 254). Pozitivní vztah lze pak detekovat i v případě podílu obyvatel v důchodovém věku, tento faktor ovšem v rámci modelu není statisticky významný a dá se předpokládat, že není hlavním prediktorem volební podpory ODS.

Volební zisk Pirátů jakožto parlamentního nováčka ukazuje velmi podobné vzorce volebního chování, které můžeme nalézt i u výše zmíněných občanských demokratů. Na tento fakt ostatně poukazuje i Maškarinec (2017, 2020a) a přichází s tvrzením, že úspěch Pirátské strany z velké části stojí právě na hlasech bývalých voličů nejen ODS, ale i dalších menších středových či středopravicových stran (Maškarinec, 2020a, s. 518). Směr působení jednotlivých faktorů je v porovnání s faktory u ODS identický. I v tomto případě tedy můžeme najít pozitivní vztah s podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, podnikatelů, důchodců a naopak negativní vztah s podílem nezaměstnaných a římských katolíků v populaci. Identické výsledky můžeme u těchto stran najít i při zohlednění statistické signifikance.

Jak již bylo výše naznačeno, politickou stranou spjatou s konkrétní oblastí či segmentem obyvatelstva, je KDU-ČSL. I z toho důvodu můžeme v jejím případě detekovat částečně odlišné výsledky oproti předchozím dvěma politickým stranám. Naprosto zásadní proměnnou, hrající mimořádně významnou roli v modelu, je tedy podíl římských katolíků. Tento faktor se ukázal jako naprosto stěžejní a potvrzuje vysokou významnost a prediktivní hodnotu této proměnné (Bernard et al., 2014; Kostealecký, 2009; Voda, 2011). Oproti ODS a Pirátům zde ovšem najdeme negativní vztah k počtu podnikatelů v rámci ORP. Tento jev lze opět vysvětlit regionálním ukotvením jádra volební podpory KDU-ČSL, která se koncentruje spíše v menších, zejména moravských obcích (Voda, 2011), tím pádem v oblastech s menším počtem živnostníků. Z tohoto pohledu pak lze vysvětlit i negativní vztah k podílu nezaměstnaných, což je úzce provázáno se skutečností velmi nízké podpory této strany v ekonomicky slabších lokalitách bývalých Sudet v severozápadních Čechách. Vzhledem ke spíše venkovské povaze lidoveckého elektorátu pak poměrně překvapivě najdeme pozitivní vztah i v souvislosti s podílem vysokoškolsky vzdělané populace, koncentrující se především ve větších městech.

Při interpretaci výsledků TOP 09 v kontextu volebních zisků se už z regresního modelu rýsují důležité faktory a v návaznosti na to i oblasti volební podpory. Jako statisticky významné proměnné, které mají k volebním výsledkům pozitivní vztah, je podíl vysokoškoláků a počet podnikatelů. Tyto faktory poukazují na ryze městský charakter strany a již tradičně nejvyšší podporu v okolí největších měst, zejména Prahy (Navrátil, 2010, s. 198). Povaha vztahu u ostatních proměnných je vzhledem k rozložení její podpory očekávatelná, především při posuzování podílu římských katolíků a jejich vyššího zastoupení v moravské části státu.

Stejně jako v případě hnutí STAN bylo možné vysvětlit nejmenší podíl variability dat, tak i model pro toto hnutí přináší zdaleka nejodlišnější výsledky. Jako nejdůležitější proměnná ovlivňující volební zisk se ukázal počet podnikatelů. Tento jev by mohl souviset s překryvem volební podpory STAN s dalšími podobnými subjekty (Maškarinec, 2020b). Naopak negativní vztah, který je statisticky významný, lze pozorovat v případě podílu vysokoškoláků a římských

katolíků. Tento jev může opět souviset s oblastmi vyšší volební podpory, ale také s povahou hnutí jako takového. Na rozdíl od všech předchozích subjektů vznikl STAN jako regionální subjekt spjatý především s Libereckem a Zlínskem, kdy se řada i dnes čelných představitelů hnutí rekrutovala ze starostovských řad menších obcí. V tomto modelu jako v jediném se pak ukázala statistická signifikance v pozitivním vztahu u podílu seniorů. V případě nezaměstnanosti pak nebyl nalezen žádný vztah.

Při popisu vlivu proměnných na zisky politických stran bylo záměrně vynecháno posuzování faktoru počtu úmrtí přepočítaného na 1000 obyvatel. Vzhledem k tomu, že se na tuto proměnnou vztahuje samostatná výzkumná otázka, zaslouží si rozbor o něco detailnější. Co je pro všechny posuzované politické strany společné, je směr působení této proměnné. U všech subjektů byl u voleb 2017 nalezen negativní vztah k této nezávisle proměnné. Důvody této shody lze s největší pravděpodobností hledat v podobném ideologickém ukotvení těchto politických stran a cílení na podobný voličský segment. V návaznosti pak i na geografické rozložení volební podpory těch subjektů napříč regiony. Jak již bylo výše vysvětleno, většina těchto subjektů, snad s výjimkou KDU-ČSL, těží z podpory především ze strany podnikatelů a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, kteří se koncentrují zejména v oblasti velkých měst a v nejbohatších regionech, jak se ostatně ukázalo i zde především ve vztahu k ODS a TOP 09. Právě tato skutečnost se promítá i do vlivu proměnné na volební podporu, neboť oblasti s horšími socioekonomickými podmínkami a tím pádem i odlišný sociální status mohou na mortalitu působit (Drápelová et al., 2016). S tím pak bezpochyby souvisí i horší dostupnost zdravotnické péče. Negativní vztah této proměnné k volebním výsledkům je tedy spíše nepřekvapivý.

Nyní bude pozornost věnována druhým z analyzovaných parlamentních voleb, tedy hlasování, které proběhlo na podzim roku 2021. Hlavním předmětem zájmu bude opět povaha vztahu a částečně také statistická signifikance jednotlivých nezávisle proměnných, v tomto případě už ovšem v komparativní perspektivě k výsledkům z voleb v roce 2017. Stranou pochopitelně nezůstane ani pro tuto studii důležitá otázka mortality, do které už v tomto případě vstoupí koronavirová pandemie.

Jak lze vidět, hodnota indexu determinace se u voleb 2021 výrazně neliší, rozpětí nejvyšších a nejnižších hodnot se výrazně snížilo, v obou případech bylo možné vysvětlit významnou část volebních dat. Vyšší podíl vysvětlení se nepřekvapivě vzhledem k vysokému podílu vysvětlené variability dat u všech tří stran ukázal v případě koalice SPOLU. U druhé z analyzovaných volebních koalic se podařilo vysvětlit 44 % variability volebních dat, což se pravděpodobně podařilo díky jasným volebním vzorcům u Pirátské strany, které byly odhaleny již předchozími výzkumy (Maškarinec, 2020a), zatímco u hnutí STAN byl podíl vysvětlených dat nižší.

Nejprve se interpretace zaměří na výsledky regresního modelu pro jednotlivé koalice a jejich vztah k testovaným proměnným. U koalice SPOLU se ukázalo, že ačkoliv je její součástí subjekt, který je v kontextu silných prediktorů volební

podpory výrazně odlišný, zachovala městský charakter, který ve volbách v roce 2017 reprezentovala ODS a TOP 09. Podíváme-li se na jednotlivé faktory, můžeme vidět, že pokud se některý z faktorů ukázal jako signifikantní u všech stran, přetrval i v tomto volebním klání. Zároveň můžeme vidět oslabení u těch faktorů, které podporu stran ovlivňovaly rozdílně. Jako velmi dobrý prediktor přetrval počet podnikatelů, již tradičně spojený především s ODS, a podíl vysokoškoláků, související především s ryze městským charakterem TOP 09. Velmi podobný efekt se pak, i když v negativním vztahu, ukázal i u proměnné podíl nezaměstnaných osob. I tento faktor se v předchozím modelu projevil v negativním vztahu, ačkoliv v případě TOP 09 nebyl tento vztah až tolik silný. Slabý negativní vztah s podílem seniorů se i v tomto případě potvrdil.

K velmi zajímavým výsledkům pak lze dojít, pokud se podíváme na podíl římských katolíků v rámci ORP. Tento prediktor hrál naprosto stěžejní roli ve volební podpoře KDU-ČSL, v případě koalice SPOLU pak tento faktor z hlediska signifikance oslabil, zároveň ale zůstává důležitým prediktorem. Ačkoliv byl zachován pozitivní vztah s volebním výsledkem této trojkoalice, jeho statistická významnost byla viditelně oslabena, jak se ostatně ukázalo i v případě Koalice v roce 2002, kdy se projevil stěžejní efekt jiných faktorů (Kostecký, 2009). Lze tedy říct, že v případě SPOLU převládl ve volebních výsledcích vliv faktorů zejména ODS a TOP 09, tedy faktory charakteristické pozitivním vlivem proměnných typu počet podnikatelů a podíl vysokoškoláků, což se ukázalo při analýze výsledků voleb v roce 2017. Přesto je ale nutné dodat, že podíl římských katolíků byl zásadní pro volební zisk koalice SPOLU a pravděpodobně určoval její podporu na Moravě, což ostatně dokládá i významný podíl zvolených lidoveckých poslanců v moravských krajích za koalici SPOLU.

Koalice PirSTAN přináší z hlediska analýzy prediktorů volební podpory velmi podobné závěry. V modelu s výsledky v roce 2017 se ukázal velmi významný vliv počtu podnikatelů u obou koaličních stran, což je dáno tím, že tato koalice měla podporu zejména ve velkých městech, což se projevuje i v případě proměnné podílu vysokoškoláků, jak ostatně potvrdili i Lysek a Macků (2022, s. 276).

Negativní vztah s proměnnou podílu římských katolíků se v prvním modelu prokázal u obou později koaliční stran, i v tomto případě zůstal tento vztah zachován, ve vztahu ke STAN dokonce z hlediska statistické signifikance ještě posílil. Ačkoliv se voličská základna tohoto hnutí nachází mimo jiné i na Zlínsku (Maškarinec, 2020b, s. 19), v tomto případě se projevila významně vyšší podpora především v tradičním jádře podpory v Libereckém kraji, ale částečně i díky velké popularitě předsedy hnutí Víta Rakušana také ve středních Čechách (Lysek a Macků, 2022, s. 276). Ve vztahu k Pirátům pak byla zachována i statistická signifikance a negativní vztah v souvislosti s podílem nezaměstnaných, což je pravděpodobně dáno již zmíněným překryvem vzorců volební podpory s jinými politickými stranami. K zajímavému vývoji pak došlo v případě faktoru podílu osob v seniorském věku. V prvním regresním modelu se prokázal pozitivní vztah, v modelu s koalicemi pak naopak vztah negativní. Ačkoliv tento jev není statisticky významný, může být do jisté míry dán věkovou skladbou voličů této

dvojkoalice, případně pak i masivní antikampaní ze strany hnutí ANO a podobou jeho elektorátu.

Co je velmi zajímavé, jsou výsledky ve vztahu k faktoru úmrtnosti v dané ORP. Jak regresní model ukázal, směr působení této proměnné se ani v kontextu probíhající koronavirové pandemie nezměnil a pro obě volební koalice zde zůstává negativní vztah. V případě koalice SPOLU je tento vztah dokonce ještě silnější než v předchozích volbách při samostatně kandidujících politických stranách. Z toho tedy lze usuzovat, že faktor úmrtnosti, který by se zdál v kontextu pandemie důležitý, nebyl ničím, co by dramaticky změnilo geografické a socioekonomické rozložení volební podpory pro kandidující subjekty, a jeho vliv se od předchozích voleb v době předpandemické nezměnil.

Při srovnání této analýzy s výsledky modelů, které prováděl Tomáš Kostecký (2009) mimo jiné i na volbách v roce 2002, kde kandidovala koalice KDU-ČSL a US-DEU, můžeme vidět oproti jiným modelům několik rozdílů. Jak již bylo uvedeno, v případě voleb v roce 2002 byla volební podpora KDU-ČSL ovlivněna jiným způsobem než v hlasování, kdy se o přízeň voličů ucházela samostatně. Regresní model byl méně úspěšný a volební podpora stoupala v oblastech s vyšším podílem soukromých podnikatelů. Obecně s výjimkou těchto voleb byly modely velmi podobné (Kostecký, 2009, s. 131–132). K velmi podobným výsledkům pak docházíme i v rámci této studie.

Podíváme-li se na diskutovaný problém optikou obou volebních koalic, opravdu můžeme najít řadu případů, kdy byla významnost jednotlivých faktorů výrazně oslabena. Nejmarkantněji je tento jev viditelný právě v případě KDU-ČSL a proměnné podílu římských katolíků. Ta se ukázala i v kontextu předchozích výzkumů jako naprosto stěžejní prediktor lidovecké volební podpory, v případě voleb 2021 se ale jeho důležitost výrazně snížila, ačkoliv byl stále důležitý pro podporu na Moravě. Podobná situace se pak opakovala i u prediktoru počtu podnikatelů. Zároveň se také ukázalo, že pokud některý z faktorů působí na více stran stejným způsobem, v případě spojení subjektů do volební koalice tato proměnná svou sílu neztrácí, naopak se ještě více posiluje její důležitost. Současně je také patrné, že úmrtnost ve spojení s pandemií onemocnění covid-19 nebyla určujícím faktorem pro volební podporu koalic.

Závěr

Předložený článek poskytl kvantitativní studii volebních výsledků politických stran pro volby do Poslanecké sněmovny v letech 2017 a 2021. Tyto případy byly vybrány pro velmi rozdílný charakter kandidujících subjektů, kdy ve druhém z analyzovaných hlasování se o přízeň voličů ucházely dvě volební koalice skládající se z dříve samostatně kandidujících politických stran. Zároveň volby 2021 znamenaly výrazné změny v rámci českého stranického systému v důsledku změny voličských nálad a v mnohých případech i frustraci z dozrívající koronavirové pandemie. Pro analýzu byla použita metoda vícenásobné lineární regrese

a byly stanoveny dvě výzkumné otázky. Základními jednotkami pro tuto analýzu byly obce s rozšířenou působností jakožto více méně homogenní administrativní jednotky. Byl vytvořen jeden souhrnný regresní model vyjadřující vztah volebního zisku daného subjektu a jedné z šesti definovaných nezávisle proměnných a byl pozorován vliv faktorů a jejich proměny v obou volbách.

Dalším cílem bylo zaměřit se na to, zda a případně jaké změny ve vlivu faktorů lze najít mezi volbami se samostatně kandidujícími subjekty a volbami s účastí koalic. Tím nejdůležitějším zjištěním je potvrzení skutečnosti, že v rámci koalice se určitým způsobem smazávají některé klíčové charakteristiky elektorátu samostatně kandidujících stran. Tento fakt je asi nejviditelnější u koalice SPOLU a jejího vztahu k podílu římských katolíků v populaci. Zatímco pro samostatně kandidující KDU-ČSL je to klíčová charakteristika, která dokáže vysvětlit drtivou většinu jejich volebních výsledků, v koalici to zapůsobilo poněkud odlišně. Ukázala se významná převaha faktorů typických zejména pro ODS a TOP 09, ačkoliv minimálně část moravského elektorátu je určitě spojena s tímto faktorem a vlivem lidovecké účasti na koalici. Pokud se daný subjekt stane součástí koalice více stran, tento element na své důležitosti ztrácí a v rámci koalice se rozplyne. Velmi podobný efekt pak můžeme vidět také v případě analýzy výsledků ve vztahu k počtu podnikatelů. Odlišné výsledky analýza ukázala pouze v případě vlivu podílu seniorů na výsledek PirSTAN. To ale mohlo být zapříčiněno specifickou situací voleb v roce 2021 a skladbou jejího elektorátu.

Druhá výzkumná otázka se týkala faktoru úmrtnosti v souvislosti s pandemií onemocnění covid-19. Zde se naprosto zřetelně ukázalo, že tento faktor na změnu volební podpory politických stran v rámci koalic neměl vliv, vztah mezi úmrtností a volebními výsledky zůstal negativní tak, jako tomu bylo v roce 2017, kdy strany kandidovaly samostatně. Lze tedy předpokládat, že úmrtnost nebyla něčím, co by významně určovalo výsledky voleb, přetrval zde vliv jiných socio-ekonomických faktorů.

Objekt tohoto výzkumu nabízí i další možné cesty, jakým způsobem nakládat s daty a na jakých úrovních agregace. Analýza na úrovni ORP nemusí nutně poskytnout komplexní obrázek o voličském chování společnosti, jelikož nebere ohled na specifickou strukturu českých obcí v rámci jednotlivých ORP a jejich konkrétní specifika. Na druhou stranu, tato úroveň agregace dat překonává nevýhodu analýzy v rámci okresů a heterogenitu těchto jednotek. Především pokud jde o faktor úmrtnosti v souvislosti s pandemií onemocnění covid-19, by právě analýza na úrovni obcí mohla rovněž přinést cenné a neméně zajímavé výsledky.

MICHAEL DRAŠAR je interním doktorandem na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Odborně se zaměřuje na problematiku voleb a volebního chování, dále pak politickou reprezentaci a institucionální rámec politických systémů s důrazem na roli a postavení hlavy státu.

ORCID: 0000-0003-2763-7178

Literatura

- Axelrod, R. (1972). Where the votes come from: An analysis of electoral coalitions, 1952–1968. *The American Political Science Review*, 66(1), 11–20. <https://doi.org/10.2307/1959275>
- Bartolini, S. a Mair, P. (1990). *Identity, competition, and electoral availability. The stabilization of European electorates 1885–1985*. Cambridge University Press.
- Bernard, J., Kostecký, T. a Šimon, M. (2014). Existují prostorové kontextové vlivy na volební chování i v relativně nacionalizovaném stranickém systému? Příklad Česka. *Geografie*, 119(3), 240–258. <https://doi.org/10.37040/geografie2014119030240>
- Botterman, S. a Hooghe, M. (2012). Religion and voting behaviour in Belgium: An analysis of the relation between religious beliefs and Christian Democratic voting. *Acta Politica*, 47(1), 1–17. <https://doi.org/10.1057/ap.2011.11>
- Clem, R. S. a Craumer, P. (2008). Orange, blue and white, and blonde: The electoral geography of Ukraine's 2006 and 2007 Rada elections. *Eurasian Geography and Economics*, 49(2), 127–151. <https://doi.org/10.2747/1539-7216.49.2.127>
- Craumer, P. R. a Clem, J. I. (1999). Ukraine's emerging electoral geography: A regional analysis of the 1998 parliamentary elections. *Post-Soviet Geography and Economics*, 40(1), 1–26. <https://doi.org/10.1080/10889388.1999.10641097>
- Česká tisková kancelář. (2021, 1. listopadu). Celosvětový počet zemřelých po nákaze covidem překonal pět milionů. Nejvíce obětí mají Spojené státy. iROZHLAS. https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/pocet-obeti-zemrelych-covid-19-svet-pet-milionu-univerzita-johnse-hopkinse_2111011024_vis
- Český statistický úřad. (2017). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20. 10. – 21. 10. 2017 (promítnuto usnesení NSS). Celkové výsledky hlasování*. Staženo 16. června 2022 z <https://www.volby.cz/pls/ps2017nss/ps2?xjazyk=CZ>
- Český statistický úřad. (2021). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 8. 10. – 9. 10. 2021. Celkové výsledky hlasování*. Staženo 19. května z <https://volby.cz/pls/ps2021/ps2?xjazyk=CZ>
- Český statistický úřad. (n.d.). *Veřejná databáze. Vlastní výběr VDB*. Staženo 16. června z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=uziv-dotaz#>
- De Winter, L., Swyngedouw, M. a Dumont, P. (2006). Party system(s) and electoral behaviour in Belgium: From stability to balkanisation. *West European Politics*, 29(5), 933–956. <https://doi.org/10.1080/01402380600968836>
- Drápelová, V., Verter, N. a Hübelová, D. (2016). Demogeographic analysis to support the optimum realization of the strategy of regional development in the administrative district of municipality of Valašské Meziříčí. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 64(4), 1311–1323. <https://doi.org/10.11118/actaun201664041311>
- Furlong, J. (2019). The changing electoral geography of England and Wales: Varieties of 'left-behindedness'. *Political Geography*, 75(102061). <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.102061>
- Gerring, J. a Christenson, D. (2017). *Applied social science methodology: An introductory guide*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781107775558>
- Golder, S. N. (2005). Pre-electoral coalitions in comparative perspective: A test of existing hypotheses. *Electoral Studies*, 24(4), 643–663. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2005.01.007>
- Hanley, S. (2011). Dynamika utváření nových stran v České republice v letech 1996–2010: hledání možných příčin politického zemětřesení. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 47(1), 115–136. <https://doi.org/10.13060/00380288.2011.47.1.06>

- Haydukiewicz, L. (2011). Historical and geographic regionalization versus electoral geography. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 19, 98–111. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.05.112>
- Hooghe, L. a Marks, G. (2018). Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage. *Journal of European Public Policy*, 25(1), 109–135. <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1310279>
- Ibenskas, R. (2016). Understanding pre-electoral coalitions in Central and Eastern Europe. *British Journal of Political Science*, 46(4), 743–761. <https://doi.org/10.1017/S0007123414000544>
- Iglesias-Pascual, R., Paloma, V. a Benítez, I. (2021). The role of contextual factors in the electoral resurgence of extreme right-wing forces in Spain: The case of Andalusia. *Political Geography*, 86, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102356>
- Jehlička, P. a Sýkora, L. (1991). Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920–1990). *Sborník České geografické společnosti*, 96(2), 81–95. <https://doi.org/10.37040/geografie1991096020081>
- Johnston, R. J., Derek, G., Pratt, G. a Watts, M. (2000). *Dictionary of human geography*. Blackwell.
- Kabát, M. a Pink, M. (2006). Parlamentní volby 2006 a volební geografie. In D. Čaloud, T. Foltýn, V. Havlík a A. Matušková (eds.), *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006* (s. 123–144). Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Kopecký, J. (2018, 15. června). ČSSD kývla na vstup do Babišovy vlády opřené o KSČM, pro bylo 58,5 procenta. *iDNES.cz*. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vysledky-referenda-cssd-vlada-ano.A180615_143057_domaci_kop
- Kostecký, T. (2009). Regionální rozdíly ve volebních výsledcích v České republice – parlamentní volby 1996–2006. *Evropská volební studia*, 4(2), 124–134.
- Lebeda, T. (2004). Konečná podoba volebního systému pro poslaneckou sněmovnu. Otazníky nad vynucenou úpravou z roku 2002. In M. Novák, T. Lebeda a kol., *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání* (s. 231–249). Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk.
- Linek, L. (2008). Kdy vymřou voliči KSČM? K věkové struktuře elektorátu KSČM. *Politologický časopis*, 15(4), 318–336.
- Lipset, M. S. a Rokkan, S. (eds.). (1967). *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Free Press.
- Lysek, J. a Macků, K. (2022). Continuity in discontinuity? Spatial patterns of electoral behaviour in the 2021 Czech parliamentary elections. *Politologický časopis*, 29(3), 260–280. <https://doi.org/10.5817/PC2022-3-260>
- Lysek, J., Zvada, L. a Škop, M. (2020). Mapping the 2020 Slovak parliamentary election: Analysis of spatial support and voter transition. *Politologický časopis*, 27(3), 278–302. <https://doi.org/10.5817/PC2020-3-278>
- Marcinkiewicz, K. (2018). The economy or an urban–rural divide? Explaining spatial patterns of voting behaviour in Poland. *East European Politics and Societies*, 32(4), 693–719. <https://doi.org/10.1177/0888325417739955>
- Maškarinec, P. (2017). The Czech Pirate Party in the 2010 and 2013 parliamentary elections and the 2014 European Parliament elections: Spatial analysis of voter support. *Slovak Journal of Political Sciences*, 17(1), 5–33. <https://doi.org/10.1515/sjps-2017-0001>
- Maškarinec, P. (2020a). Crossing the left-right party divide? Understanding the electoral success of the Czech Pirate Party in the 2017 parliamentary elections. *Politics*, 40(4), 510–526. <https://doi.org/10.1177/0263395720920768>
- Maškarinec, P. (2020b). Analýza prostorové podpory a stranického nahrazení na příkladu hnutí Starostové a nezávislí (STAN): Vstup nového subjektu do stranického systému České republiky. *Politické vědy*, 23(1), 8–31.

- Ministerstvo práce a sociálních věcí (n.d.). *Nezaměstnanost v ORP od března 2014*. Staženo 16. srpna 2023 z <https://data.mpsv.cz/web/data/nezamestnanost-v-orp-od-brezna-2014>
- Navrátil, V. (2010). Volební geografie a parlamentní volby v České republice 2010. *Evropská volební studia*, 5(1), 183–205.
- Otjes, S. (2020). All on the same boat? Voting for pirate parties in comparative perspective. *Politics*, 40(1), 38–53. <https://doi.org/10.1177/0263395719833274>
- Pink, M. (2010). Volební geografie. In S. Balík a kol., *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010* (s. 209–234). Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Przybyla, V. (2019). Vliv vybraných demografických charakteristik na volební chování na Slovensku v meziválečném období. *Geografický časopis*, 71(2), 181–199. <https://doi.org/10.31577/geogrcas.2019.71.2.10>
- Rabušic, L., Soukup, P. a Mareš, P. (2019). *Statistická analýza sociálněvědních dat (prostřednictvím SPSS)*. Masarykova univerzita.
- Rockwell, R. C. (1975). Assessment of multicollinearity: The Haitovsky test of the determinant. *Sociological Methods & Research*, 3(3), 308–320. <https://doi.org/10.1177/004912417500300304>
- Sokol, P. (2014). *Volební geografie postkomunistických zemí střední a východní Evropy*. [Disertační práce]. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd.
- Soukup, P. (2019). Regresní a korelační analýza. In V. Beneš a P. Drulák (eds.), *Metodologie výzkumu politiky* (s. 177–208). Sociologické nakladatelství (SLON).
- Soukup, P. a Rabušic, L. (2007). Několik poznámek k jedné obsesi českých sociálních věd – statistické významnosti. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 43(2), 379–395. <https://doi.org/10.13060/00380288.2007.43.2.06>
- Šaradín, P. (2003). Referendum o přistoupení k EU a volební podpora politických stran v České republice. *Středoevropské politické studie*, 5(4).
- Šárovce, D. (2016). Nové politické strany: novost, teoretické koncepty a možnosti jejich využití v ČR. *Politics in Central Europe*, 12(2S), 9–27.
- Vandermotten, C. a Lockhart, P. M. (2000). An electoral geography of Western Europe. *GeoJournal*, 52(2), 93–105. <https://doi.org/10.1023/A:1013381226036>
- Voda, P. (2011). Geografie volební podpory KDU-ČSL 1920 až 2010. *Evropská volební studia*, 6(2), 104–127.
- Voda, P. (2015). *Jaká je role postkomunismu? Volební geografie České a Rakouské republiky v letech 1990–2013*. Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Voda, P. (2019). Volby do Poslanecké sněmovny 2017 a volební geografie. In O. Eibl, M. Gregor a kol., *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017* (s. 189–212). Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Voda, P. a Vodová, P. (2023). The effects of COVID-19 pandemic perceptions on voter turnout in the Czech Republic. *Communist and Post-Communist Studies*, 56(4), 51–80. <https://doi.org/10.1525/cpcs.2023.1986333>
- Wuhs, S. a McLaughlin, E. (2019). Explaining Germany's electoral geography: Evidence from the Eastern states. *German Politics and Society*, 37(1), 1–23. <https://doi.org/10.3167/gps.2018.370101>